https://www.kvinnehistorie.no/artikler/-for-samiske-kvinner-har-kampen-for-folket-vart-viktigere-enn-kvinnekamp/

– For samiske kvinner har kampen for folket vært viktigere enn kvinnekamp

Samisk kvinnebevegelse har utviklet seg i skjæringspunktet mellom urfolkskamp, antirasisme og feminisme.

Gruppebilde av Brurskanken Samiske Kvinneforening, den første samiske kvinneorganisasjonen i Norge, etablert i 1910. Elsa Laula Renberg sitter ytterst til venstre på rad to., Foto: Hilfling-Rasmussen, Eier: Universitetsbiblioteket NTNU

Beatrice Halsaa, professor emerita ved Senter for tverrfaglig kjønnsforskning ved UiO, har sett på hvordan den samiske kvinnebevegelsen i Norge utviklet seg. Hun tok utgangpunkt i de tre kvinnekonferansene Nordisk Forum; fra 1988 i Oslo, 1994 i Åbo og 2014 i Malmø.

– Jeg ble oppmerksom på at samiske kvinners tilstedeværelse var svært ulik på de tre konferansene. Hvorfor deltok ikke samiske kvinneforkjempere i 2014? Hva skilte de tre konferansene, og hva skjedde underveis? Det var dette jeg ville undersøke, sier Halsaa.

Hun har derfor brukt Nordisk Forums konferanser disse årene som utgangspunkt for å undersøke utviklingen av samisk kvinnebevegelse, som ledd i et samarbeidsprosjekt om feminismen i Norden.

– Mange ulike krefter har bidratt til å forme den samiske kvinnebevegelsen, understreker Halsaa.

– Ikke minst urfolkenes kamp for rettigheter, miljøbevegelsen og kvinnebevegelsen.

Samiske kvinner på 1880-tallet. Foto: Axel Lindahl, Norsk Folkemuseum

Samisk kvinnebevegelse

Ifølge Halsaa har den samiske kvinnebevegelsen røtter tilbake til begynnelsen av 1900-tallet med Elsa Laula Renberg som en av de første store samiske organisatorene.

– Nyorganisering av den samiske kvinnebevegelsen startet for alvor i forbindelse med Alta-saken på 1970-tallet, da samene samlet seg i protest mot utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget, forteller hun.

– De samiske kvinnene mobiliserte sterkt i denne kampen, men opprettet ikke en egen samisk kvinneorganisasjon før i 1985. Den felles kampen for samenes rettigheter som urfolk var viktigst.

– Med Sametingets etablering i 1987, kom det en ny arena for konflikter internt i Sápmi – og også kjønnskonflikter ble mer synlige.

Men den samiske kvinnebevegelsen i nyere tid startet allerede i 1975, FNs kvinneår, omtrent samtidig med kvinnebevegelsen i majoritetsbefolkningen. Dette året ble også Verdensrådet for urbefolkninger (WCIP) opprettet, og samiske kvinner fikk ressurser og støtte til å samles. De arrangerte transnasjonale seminarer og fikk oppmerksomhet i forbindelse med at reinsdyrlovgivningen var under endring, både i Sverige og Norge.

– Endringene i reinsdyrlovgivningen i 1979 innebar et tilbakeskritt for samiske kvinner. De mistet blant annet retten til merking av egne reinsdyr og dermed muligheten til selvstendig næringsgrunnlag, forteller Halsaa.

Les også: Da minoritetskvinnene reiste seg

Okkuperte Gros kontor

Samiske kvinner deltok i sultestreiken foran Stortinget, og gjorde seg også bemerket i en egen aksjon på statsministerens kontor i februar 1981.

– En gruppe på fjorten samiske kvinner hadde bedt om et møte med Gro Harlem Brundtland i forbindelse med Alta-saken, og møtte opp på hennes kontor i sine fineste drakter, forteller Halsaa.

Det skjedde få dager etter en regjeringskrise hvor Brundtland overtok som regjeringssjef.

> “
> **Samiske kvinner lever delvis med andre typer problemer enn kvinner i majoritetsbefolkningen.**

– Gro var blitt hasteinnkalt for å snakke i Stortinget og forlot kontoret midt under møtet. Men de samiske kvinnene nektet å forlate kontoret og ble sittende til klokka fire om natten og til slutt båret ut av politiet med makt.

Samekvinnene oppnådde lite konkret gjennom denne aksjonen, men de fikk enorm oppmerksomhet, både i norsk og internasjonal presse.

Halsaa mener denne typen mobilisering har betydd mye.

– Aksjonen ga verdifulle erfaringer med å organisere av kollektiv motstand, og ikke minst positive erfaringer med å tilhøre et kvinnefellesskap. Jeg tror også den bidro til at samiske kvinners identitet som samiske kvinner ble forsterket, påpeker hun. Den samiske kampen fikk også støtte av majoritetskvinneorganisasjonene.

Folket viktigere enn kvinnene

– Samiske kvinner lever delvis med andre typer problemer enn kvinner i majoritetsbefolkningen, og delvis med lignende problemer. Likevel fordrer de andre tilnærminger fordi samiske kvinner tilhører en minoritet, understreker Halsaa.

– Samene har opplevd sterk diskriminering – økonomisk og politisk – i norsk historie. Og de har spesielle utfordringer som følge av dette, for eksempel knyttet til reindrift, til å lære og bruke sine egne språk, og til å forvalte sin egen kultur. Dette er problemer som skiller seg fra problemene kvinner i majoritetsbefolkningen har.

Å forske på samiske kvinner krever andre tilnærminger fordi de tilhører en minoritet, mener Beatrice Halsaa.
Foto: UiO

Halsaa viser til at for eksempel seksuelle overgrep har vært vanskeligere å snakke om for samiske kvinner fordi de befinner seg i en sosial, politisk og økonomisk særlig sårbar situasjon.

– Samene hadde allerede store problemer med å overleve med sin egen kultur. Dermed var det begrenset rom for å ta opp kvinnespesifikke problemer, sier hun.

– Kampen for det samiske folket er grunnleggende, og du vil nødig sloss med dine egne menn mens den pågår. Det er lett å forstå at kjønnskonflikter blir underordnet kampen for folkets overlevelse.

Halsaa forteller at på Nordisk Forum i 1988 var målsettingen å vise fram samisk kultur, og helt enkelt informere publikum om samenes situasjon.

– Det handlet mye om kulturell anerkjennelse, om oppdragelse av jenter og gutter; om retten til samisk-språklige barnehager og om bevaring av samiske kulturtradisjoner som kunst og håndverk. Men også om økonomiske betingelser knytta til reindrift ble drøftet.

I 1989 var det norske kvinneorganisasjoner som fikk TV-aksjonen, og den gikk til kvinner i den tredje verden.

– Samiske kvinner er jo ikke en del av den tredje verden, men de argumenterte for at de som urbefolkning også burde få støtte fra innsamlingsaksjonen, og det fikk de, sier Halsaa.

Minoriteter vil forske på egen historie

I sin undersøkelse har Halsaa blant annet tatt utgangpunkt i dokumentasjonen som finnes om Nordisk Forum disse tre årene.

– Men det var enkelte spørsmål jeg ikke fikk svar på. Jeg ønsket derfor å intervjue noen av de samiske kvinnene som deltok.

Men det var ikke alle som ville stille til intervju, forteller hun.

– Noen sa nei fordi det er så lenge siden konferansen fant sted og de mente de ikke husket noen ting. Andre fant det nok problematisk at jeg som en ikke-samisk kvinne skulle forske på samiske kvinner.

> “
> Samiske kvinner kan føle seg utforsket på en negativ måte.

– Hvorfor er det problematisk?

– Samiske kvinner kan føle seg utforsket på en negativ måte. De kan oppleve at utenforstående «melker» deres erfaringer og kunnskap til inntekt for egen karriere, uten at de selv får noe særlig igjen for det. Samiske kvinner vil, i likhet med innvandrerkvinner, selv være kunnskapsprodusenter av egen historie.

Halsaa møtte noen av de samme utfordringene da hun utforsket forholdet mellom majoritets – og minoritetskvinneorganisasjoner i et tidligere forskningsprosjekt.

– Jeg kan gjenkjenne tematikken fra kvinneforskningen på 1970-tallet. Det handler om å skape, bruke og formidle kunnskap på egne premisser, forklarer hun.

– Vi kunne oppleve at menn fikk penger til kvinneforskningsprosjekter mens kvinner fikk avslag. Det var ikke gøy.

På denne bakgrunnen kan Halsaa kan forstå at enkelte samiske kvinner ikke ville la seg intervjue av henne. Selv om avslaget gjorde vondt.

– Samtidig fikk jeg en mulighet til reflektere mer omkring virkningen av en langvarig diskrimineringshistorie, og forstår antakelig litt bedre hvor dypt det stikker. Det er veldig eksistensielt.

Representasjon en viktig kampsak

Astri Dankertsen, førsteamanuensis ved Nord Universitet, mener det at samiske personer kan vegre seg for å bli intervjuet av ikke-samiske forskere er en del av en lang debatt om forskning på urfolk generelt.

– Urfolk har opplevd at de er blitt «ihjelforsket» på uten at forskningen har kommet dem til nytte, sier hun.

– Det handler om flere ting; om behovet for selv å forske på sitt eget samfunn, og om å definere hva det er behov for å forske på, men også om hva som er god forskning.

Dankertsen mener at denne kampen, som har engasjert urfolk og forskere over hele verden, har ført til endringer.

– I dag er det flere samiske forskere og samiske representanter i utvalg som definerer hva man skal forske på og hvorfor, og det er satt av midler til forskning på området.

Den første kvinnelige sametingspresidenten, Aili Keskitalo, fotografert under jubileet Tråante i Trondheim i 2017. Foto: Johanne Sundby

Dankertsen trekker frem kvinnelig representasjon som en av de viktigste kampsakene for samisk kvinnebevegelse i nyere tid.

– For eksempel det at Aili Keskitalo nå sitter som første kvinnelige sametingspresident er helt klart resultatet av en kvinnepolitisk kampsak om å få inn flere kvinnelige politikere på Sametinget, sier hun.

– Et annet viktig tema hvor samisk kvinnebevegelse skiller seg fra den norske, er reindriften. Her har samiske kvinner blitt marginaliserte i en næring som tradisjonelt sett har vært familiedrevet, men som i dag er endret gjennom norsk politikk basert på kapitalistiske næringsinteresser.

Også Dankertsen viser til seksuelle overgrep og seksuell trakassering som et sentralt, men vanskelig tema for den samiske kvinnebevgelsen.

– Dette er temaer som nok er enda vanskeligere å snakke om for samiske kvinner enn for majoritetskvinner, sier hun.

– Ta for eksempel Tysfjordsaken som viste at samiske kvinner var særlig utsatt for vold i nære relasjoner. Her sto man i fare for å øke stigmatisering av den samiske befolkningen fordi man tolker volden som et uttrykk for en kultur, snarere enn som et resultat av vanskelige samfunnsforhold.

Statsfeminismen som forsvant

Nordisk forum-konferansen i 1988, 1994 og 2014 var helt forskjellige, både når det gjaldt finansiering og organisering, forteller Halsaa.

– I motsetning til de to andre konferansene fikk Nordisk Forum i 2014 lite offentlig støtte fra Norge, Finland og Danmark. Kun svenske myndigheter støttet konferansen i betydelig grad økonomisk, sier hun.

– I 2014 var også preget av relativt svak mobiliseringen nedenfra.

Dette gjorde at konferansen i Malmø skilte seg fra Nordisk Forum i 1988 og 1994. Disse ble finansiert oven ifra av nordiske myndigheter og båret fram av en sterkt mobilisert grasrot – de mange organisasjonene, nettverkene og aksjonene som til sammen utgjorde kvinnebevegelsen.

> I 1988 og 1994 var statsfeminismen fortsatt levende i Norge. I 2014 var den borte.

– I 1988 kom det en samisk delegasjon til konferansen i Oslo. Noen etniske konflikter kom til syne under Nordisk Forum, men de samiske kvinnene fikk vist seg frem med faglige og kulturelle innslag, og de var selv veldig fornøyde, sier Halsaa.

– I 1994 ble det satt av midler til en samisk koordinator som reiste rundt i Finland, Norge og Sverige og mobiliserte samiske kvinner – også noen fra Russland – til å reise og delta på konferansen i Åbo. De leide et eget hus hvor samiske kvinner fra hele Sápmi kunne bo sammen og utveksle kultur, utvikle politikk og dele kunnskap og erfaring. Åbo ble en viktig møteplass!

I 2014 var det nordiske sekretariatet veldig «hvitt». Kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn var ikke invitert inn, og dette skapte mye diskusjon spesielt i Sverige.

– Det var heller ingen mobilisering for å få samiske kvinner til å reise til konferansen. Noe som ifølge Halsaa delvis skyldtes manglende finansiering og vilje fra de nordiske regjeringene side.

– Kontrasten var stor til Nordisk forum i 1988 hvor myndighetene virkelig ønsket å styrke kvinnebevegelsen. I 1988 og 1994 var statsfeminismen fortsatt levende i Norge. I 2014 var den borte.

Artikkelen er en redigert versjon av denne artikkelen fra Kildens nyhetsmagasin: Susanne Dietrichson: – For samiske kvinner har kampen for folket vært viktigere enn kvinnekamp, Kilden kjønnsforskning.no, 27. oktober 2020.

Kilder

- Beatrice Halsaa: "The (Trans)National Mobilisation of Sámi Women in Norway", Cross Movement Mobilisation — Perspectives from the Global North and South, Vol. 63 (2020).

SAMISKE KVINNER

Av Susanne Dietrichson, 2020

Last ned | Del

Meldinger ved utskriftstidspunkt 24. oktober 2026, kl. 02.06 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.